

Kritikk

Sted for fred

De som velger et liv i kontemplasjon og kjærlighet til Gud – kan de spille en rolle i denne verden? Filmen *Man kan ikke google inn Gud* gir en enkel og verdig fremstilling av nonner og klosterliv.

FILM

AV LIV KRISTIN HOLMBERG

Hvilke utveier finnes i dag, ut av denne kapitalistiske, globale intetthet, til steder hvor det er ånd og hjerte som styrer menneskenes liv? Hilde Haugs film *Man kan ikke google inn Gud* viser oss et mulig svar. De siste par årene har hun fulgt dominikanernonnene i Lunden kloster i Oslo. Gjennom filmen viser Haug frem en alternativ livssone, en dialektisk motsats til vårt samfunn.

En radikal kraft. Hilde Haug har sin bakgrunn fra sosiologien. Idag driver hun et lite produksjonsselskap, Haugtussa Film, hvor hun er både regissør og produsent. Tidligere har hun laget dokumentarfilmen *I min mors navn (Mother's Faith, My Destiny)*, som handler om kvinnelig omskjæring. Hennes siste film, *Man kan ikke google inn Gud*, er en enkel og verdig fremstilling av klosterlivet. Filmen gir oss et personlig møte med nonnene i Lunden kloster. Vi får høre om deres livshistorier, og om deres radikale livsvalg. Vi følger dem i deres hverdag, på supermarkedet, i hagen, i bønnen, i dansen og ved datamaskinen. Et dominikansk kloster er et fellesskap av kvinner som vier hele seg og hele sitt liv til å søke Gud sammen. Fil-

men gir oss et godt bilde av hvordan det private og det kollektive balanseres i nonnens liv. Deres doble behov for en egen, privat sfære samt trygghet forankret i det kollektive, kan ivaretas i klosteret. Fellesskapet fremstår ikke som noe lukket og sekterisk, snarere som en radikal kraft. Nonnefellesskapet er ingen homogen gruppe. Nonnene kommer fra ulike generasjoner – den yngste er 26 år, den eldste 88 – og fra seks ulike nasjoner. Alle har ulike og unike årsaker som ligger til grunn for deres livsvalg. Intervjuene med nonnene viser at dette valget er svært bevisst fundert hos dem alle. Det som er felles, er at de søker et helbredende liv, et liv som kan romme den radikale kjærligheten – den som kan omfavne alle. «Å takle sitt eget vanskelige sinn, sin ustabilitet eller egne sterke drifter, gå i dybden og være stød, det er det som er vårt ideal,» forteller priorinnen, søster Anne-Lise Strøm. Det handler om å møte seg selv og hverandre. Her finnes ingen fluktveier. Nonnene snakker åpenhertig om sitt kall, sine ofre, sine oppbrudd fra familien, om sorgen, om å leve som frivillig barnløs, om skjønnheten i et liv i kontemplasjon, hengivelse og stillhet. «Den store kampen handler ikke om å bekjempe sine lidenskaper,» sier en av søstrene, «men å gi avkall på å ha kontroll». Ønsket er å settes fri, i dypeste forstand.

Frigjorte. Ett av temaene filmen belyser, er det å frivillig velge bort moderskapet. Nonnelivet er et alternativ til familieliv og ekteskap, og åpner opp for ekspanderte kjærlighetsvisjoner. Ikke bare mann og barn er kvinnene fri fra, de har også en begrenset valgfrihet ovenfor andre anliggender i livet. Å inngå i en eldgammel og fastlagt livsstruktur innebærer å unnslipe mange valg i hverdagen. «Den som tror at frihet er å gjøre hva man vil, når man vil og med hvem man vil til enhver tid... det er jo et slaveri uten like. Ut fra drifter som ikke egentlig er preget av menneskelighet. Og i hvert fall ikke av guddomme-

lighet,» sier en av nonnene i filmen. Frihet fra de sosiale mediens støy er også et viktig aspekt for å kunne gestalte et kontemplativt liv. «Man kan ikke google inn Gud, vet du,» forteller priorinnen i klosteret. Det har ellers vært viktig for regissøren å portrettere nonnene som selvstendigjorte og kroppslig frigjorte. Vi følger nonnene når de blir veiledet av sangterapeut, vi ser dem gjøre grimaser, lage ulyder og danse *square dance*. Haug skriver i programteksten: «Det at nonner kan betraktes som frie og selvstendige individer, er noe av det jeg avdekker med denne filmen.»

Dette perspektivet får meg til å stusse. Et slikt utsagn innebærer at man har trodd det motsatte. Og det er underlig når man tenker på de utallige modige og visjonære nonner som har eksistert i vår historie – som Teresa av Avila, Hildegard

von Bingen og Den hellige Birgitta, for å nevne noen – som har tatt dette radikale valget for å kunne vie sitt liv til ekspansjon av livsholdninger istedenfor å være husmor. Haug prøver på pedagogisk vis å hjelpe oss over i det hellige rommet, men faren er at denne metoden normaliserer, trivaliserer og verste fall utletter forskjellene mellom det hegemoniske og det alternative. Det er uansett prisverdig at Haug ønsker å bygge ned barrierer og eventuelle fordommer mot marginalsamfunn som nonneklosteret. Siden mange nok har en høy terskel for å besøke et slikt sted, er Haugs film viktig. I filmen bytter periferi og sentrum plass – det er våre liv utenfor klostermurene er som underliggjøres.

Retrettens retrett. Etter over 200 000 år på jorden har menneskene kanskje ikke blitt

så mye klokere. Vi famler stort sett i mørket, vi tar feil av det gode og onde, og vi tar feil av det brukbare og det forkastelige. Utålmodigheten, stresset og panikken gjør oss dårlig rustet til å tåle livets betingelser.

Filmen viser oss at de få som fortsatt lever i klostrene, fortsatt kan spille en viktig rolle. Ikke bare for nonnene selv, men også for alle oss andre. Nonnene tilbyr veiledning til mennesker i nød, både åndelig og psykisk. De muliggjør midlertidige tilfluktssteder for oss andre. Asyl – det hellige sted for fred – kommer fra det greske ordet *asylós*, som viser til det som er ukrenkelig, eller det som ikke kan tas fra en, det som ikke kan stjeles. Det er altså stedet der man ikke kan *miste*. Og det er jo akkurat slike steder dette samfunnet trenger – et samfunn der så mye handler om angsten for å miste, angsten

for å falle utenfor. Her tilbys ekte stillhet, men ikke ensomhet. Her kan man være sammen, alene. Her finnes det en himmel over livene, en metafysisk overbygning, en innramming av vår utsatthet.

I filmen bytter periferi og sentrum plass – det er våre liv utenfor klostermurene er som underliggjøres.

Ved ankomst til de ulike europeiske klostrene jeg har besøkt de siste årene, har jeg alltid blitt fylt av håp. Et annet liv er faktisk mulig – gjennom de klare rutinene, livsrytmen i klosteret, gjennom den liturgiske sangen, gjennom nøysomheten, tålmodigheten og taknemligheten som råder som livsholdning i klosteret, gjennom at man kan inngå i en eldgammel livsrytme. Alt gjør at man kan heve blikket og få utsyn utover egne bekymringer.

Den første tiden i løpet av et klosteropphold vurderer jeg alltid om ikke dette er mitt egentlige liv. Det er så vanskelig å etablere gode livsvilkår for sjel og hjerte i vårt samfunn at man kanskje trenger disse klostermurene som beskytter en, som holder en tilbake, i fred og uforstyrret. Men etter en stund inntreffer alltid den samme følelsen: at jeg kan ikke bli, at jeg må videre, at jeg må vende tilbake. Vende tilbake fra tilbake trekkingen. En retrettens retrett. Freden er tilgjengelig, men uroen er kanskje likevel det som beveger oss?

Hilde Haugs film *Man kan ikke google inn Gud* handler om de som faktisk blir værende. Det er en av grunnene til at denne filmen er interessant. Den gir oss et innblikk i tankene og begrunnelsene som ligger bak et slikt valg – å forbli i tilbake trekkingssonen. Drømmen om den evige fred.

Holmberg er kunstner og organist.

Naivismen som preger mye av den globale aktivismen

Alex de Waal (red.): *Advocacy in Conflict: Critical Perspectives on Transnational Activism*. London, Zed Books

Den nye, transnasjonale aktivismen dreier seg ofte om å uttrykke vår egen samvittighet, hevder forfatterne av *Advocacy in Conflict*. Den er aldri uskyldig – men alltid politisk.

AKTIVISME

KRISTIAN BJØRCKDAHL

Kan det, under noen omstendigheter, være galt å motarbeide fanatiske geriljagrupper og undertrykkende regimer? Og finnes det tilfeller der det å jobbe for grunnleggende menneskerettigheter ikke er riktig? Dette er ikke spørsmål forfatterne i *Advocacy in Conflict* svarer direkte på – men om vi kan tillate oss å gjøre budskapet i boken noe mer tabloid og strømlinjeformet, er det åpenbart at de fleste av dem heller mot et «ja».

Imidlertid er hensikten i boken nettopp å få oss til å se dette temaet på en mindre tabloid og strømlinjeformet måte. Hvis forfatterne vinger når de skal beskrive verdien av internasjonale humanitære kampanjer, er det altså fordi de på dette området finner mer som er grått enn svart og hvitt. Mange saker som for et vestlig publikum fremstår som krysstallikare menneskerettighetsbrudd – der man skiller *the good guys fra the bad guys* med et manikeisk knips – viser seg å være langt mer komplekse når man setter seg inn i dem.

Kjerneargumentet i boken er at de nye aktivistiske bevegelsene som har utviklet seg de siste tiårene, «lager strategier som søker å tilfredsstille markedsføringskravene som gjelder for vestlige publikum, for på den måten å oppnå taktisk suksess hos vestlige regjeringer (særlig den i USA). Dette har ført til en svekkelse eller til og med bortfall av viktige nøkkelpinsipper». Det som er gått tapt, mener de, er viljen til å ta inn over seg de berørtes perspektiv, evnen til å gi rom for uensartede fortellinger, interessen for underliggende årsaker og motiver, samt ønsket om

strategisk endring heller enn overfladiske seire. Det er noe av en elendig-hetsbeskrivelse vi blir servert, men et respektabelt antall case-studier – blant dem Gaza-konflikten, Burmas kamp for demokrati, mineralkonfliktene i Kongo, The Sudan Peoples Liberation Army (SPLA), land grabbing og internasjonal våpenhandel – bidrar til å gi analysen kjøtt på beina.

Et politisk prosjekt. Boken står fint på egne ben, men jeg vil likevel trekke frem to andre bøker som kan gi kritikken som fremføres i *Advocacy in Conflict* en bredere kontekst. Den første er *The Last Utopia* (2010), der historikeren Samuel Moyn argumenterer mot en utbredt oppfatning om at menneskerettighetene er å forstå som universelle og tidløse. Dette er ahistorisk og anakronistisk, hevder Moyn, som viser at menneskerettighetene var et politisk prosjekt som vokste frem på et bestemt tidspunkt i historien, nærmere bestemt på 1970-tallet, mye takket være Jimmy Carters presidentkampanje. Moyns bok danner en viktig bakgrunn for kritikken av samtidens transnasjonale aktivisme, fordi den slår beina under en forestilling om at de som marsjerer under godhetens fane, alltid gjør noe godt. Det holder ikke å utbasunere «menneskerettigheter», som om det var et mantra med umiddelbar og voldsom effekt. Snarere plikter enhver som blander seg i andre folks *business* å sette seg godt inn i saken. Og de plikter å blande seg på de berørtes premisser. Men dermed blir aktivisme langt vanskeligere – fordi hvis premisser skal man legge til grunn? En konflikt er jo alltid en konflikt *mellom parter* – og om den skal være noe mer enn tomt prat, må også den tilsynelatende uskyldigse menneskerettsaktivismen forplikte seg til et politisk innhold.

Et annet supplement er Lilie Chouliarakis *The Ironic Spectator* (2013), der forfatteren hevder at denne typen aktivisme ofte dreier seg mer om det *image* avsenderen kan bygge hjemme enn om effekten denne måtte ha ute i verden. Denne tendensen har gått så langt, hevder Chouliarakis, at vi nå er inne i en «post-humanitær» fase. Navnet spiller på at ordentlige humanitære handlinger fort blir vanskelige

Joseph Kony

når den som utøver dem egentlig bryr seg mest om seg selv – da blir den barmhjertige samaritan isteden en narssistisk samaritan.

Gaza-konflikten, Burmas kamp for demokrati, mineralkonfliktene i Kongo, The Sudan Peoples Liberation Army (SPLA), land grabbing og internasjonal våpenhandel

Bidragene i *Advocacy in Conflict* lener seg eksplisitt på slike perspektiver, og setter dem sammen til et enhetlig blikk på de nye aktivistiske bevegelsene. Mye av denne aktivismen dreier seg mest av alt om å uttrykke vår egen samvittighet, argumenterer forfatterne i boken. Den er aldri uskyldig – men alltid politisk. Selv slike formål som det formelig glinser av – som menneskerettighetene – er å forstå som politiske partsinnlegg. Intervensjoner, av et hvilket som helst slag, får konsekvenser man ikke aner – som man i alle fall er helt uvitende om hvis man tar utgangspunkt i et todelt verdensbilde.

Kony2012. La oss se på et eksempel, nem-

lig Kony2012. Eksempelet er ikke helt tilfeldig valgt. Forfatterne viser til denne kampanjen gjentatte ganger gjennom boken, og den er også viet et eget kapittel. Kanskje fordi den er en av de mest kjente kampanjene av sitt slag – i en undersøkelse ble det dokumentert av over halvparten av amerikanske unge voksne kjente til den – og fordi den så godt illustrerer den nye aktivismens paradoksale natur. Bak kampanjen sto en gruppe fra California som kalte seg «Invisible Children», som hadde som uttalt mål «to make Kony famous». Logikken var tydeligvis at om mange nok amerikanere ble oppmerksomme på Kony's grusomheter, ville de legge trykk på sin egen regjering, som i sin tur ville måtte vurdere å intervensjonere i Uganda. Spydspissen i kampanjen var filmskaperen Jason Russell, som – drevet av moralsk forargelse over geriljalederens brutalitet – fremstilte kampen mot Kony nærmest som sin egen personlige vendetta. Retorikken var pompøs nok: «If we succeed, we change the course of history.»

Ifølge kapittelforfatteren Mareike Schomerus, viser Kony2012 frem alle fallgruvene med denne typen aktivisme. Aller først har man den korte varigheten; den signaliseres allerede i navnet. Men også

på andre måter synes denne kampanjen skreddersydd for et medielandskap som legger sitt til et raskt, bredt og umiddelbart fengende – men alltid like forgjengelig – innhold. Det samme medielandskapet innbyr ikke til at man må holde på oppmerksomheten, og i dette tilfellet gjaldt det også aksjonistene selv: Sent i 2014 annonserte Invisible Children at gruppen kom til å oppløses. Grunnen var ikke at kampanjen hadde lyktes, og at Kony nå var bak lås og slå: Kony var like levende og virkende som før, og ifølge Schomerus bidro Kony2012 muligens til å gjøre konflikten enda vanskeligere. Nei, Invisible Children skulle oppløses fordi kampanjen etter hvert hadde møtt så mye motbør fra folk som kjente forholdene på bakken i Uganda.

Det andre handler nettopp om hvem kampanjen tar som adressat, og hvem som inkluderes som stemmer. Kony2012 var først og fremst et uttrykk skapt av amerikanere, for amerikanere. Hele formålet var å få amerikanske myndigheter til å agere, noe som naturligvis i seg selv er problematisk, da det ville innebære å gripe inn i et annet lands anliggender – noe man jo ikke kan gjøre sånn helt uten videre. Schomerus viser også hvordan de ugandiske stemmene ble gitt en margi-

nal plass i kampanjen. For eksempel ble det på et tidspunkt organisert et arrangement i Washington D.C., der noen av uganderne som var med i filmen også ble tatt opp på scenen. Det var imidlertid påfallende hvor lite de sa, påpeker Schomerus; de var med mer som staffasje, som formodentlig skulle få det hele til å virke autentisk.

Ved å gjøre en person som Kony kjent, kan man formodentlig oppnå samme effekt som når man tvinger et troll ut i lyset. Men rent faktisk stemmer ikke dette.

Et annet problematisk aspekt var ambisjonen om å gjøre Kony kjent. Det synes kanskje intuitivt riktig at en som begår grusomheter ikke ønsker kjendisstatus. Ved å gjøre en person som Kony kjent, kan man formodentlig oppnå samme effekt som når man tvinger et troll ut i lyset. Men rent faktisk stemmer ikke dette. Det er mulig å være kjent over store geografiske avstander og over lang historisk tid *nettopp* for sine grusomheter, uten at noen dermed vil stikke kjepper i hjulene dine. Problemet her består i å personifisere konflikter som egentlig handler om langt mer enn én person. Kony2012 fikk konflikten til å handle nesten utelukkende om Joseph Kony. Og selv om ingen mener at Kony representerer «uganderen i gata», bør det være like åpenbart at han er part i en konflikt som strekker seg langt utover hans person.

Til slutt er Kony2012 et eksempel på en kontraproduktiv strømlinjeforming av budskapet. Kampanjen viste ingen vilje til å sette seg inn i hvor Kony's opprør kommer fra – ei heller ville den ta opp de ugandiske myndighetenes overtramp mot sin egen befolkning. Det Kony2012 og mange tilsvarende kampanjer mangler, hevder Schomerus, er «en troverdig fortelling som vektlegger kompleksitet både når det gjelder årsaker og når det gjelder løsninger».

Bevegelser som Kony2012 har kunnet oppleve det som ser ut som suksess, fordi de har kunnet seile under menneskerettighetenes antatt tidløse flagg. Om vi vil til livs naivismen som preger mye av den globale aktivismen, må vi ikke bare insistere på at det personifiserte er politisk, men også på at det tidløse er historisk.

Kristian Bjørckdahl er litteraturkritiker i Ny Tid. kristianbjorkdahl@icloud.com